

HİLMİ MALİK EVRENOLUN REVOLÜTİONARY TURKEY ESERİNE GÖRE TERBİYE EĞİTİMİ TRAINING EDUCATION ACCORDING TO HILMI MALİK EVREN'S REVOLUTIONARY TURKEY

Songül YILMAZ DERİN

Dr., Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Eğitimi
songulyilmazderin@gmail.com / ORCID ID: 0000-0002-2721-1989

Öz

Batıcı anlayış ile yetişmiş Amerikan Sefaretinde Türkçe tercümanı olarak çalışmış Dr. Hilmi Malik Evrenol Türk inkılaplarını ve modernleşmede kat edilen mesafeyi dünyaya tanıtmak amacıyla İngilizce olarak Revolutionary Turkey adlı eseri yayınlamıştır. Eser Meşrutiyetten başlayarak Türk Eğitiminde yaşanan gelişmeleri içermektedir. Eserde Evrenol eski ile yeni eğitim sistemini mukayese etmiş ve Osmanlı'nın klasik eğitim anlayışını sert bir dille eleştirilerek yeni usul ile verilen eğitim sisteminin esasları ve talebelerin üzerindeki olumlu etkilerini de takdir etmiştir. Ayrıca eserde Eğitim ve Kültür alanında yapılan çalışmalarda üç önemli kurum olan Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Halk Evlerinin önemi üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızda Evrenol'un bu eserinden yola çıkılarak; Cumhuriyet Öncesi Dönem Eğitim başlığında Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Eğitim (1839-1908), Meşrutiyetten Cumhuriyetin İlanına Kadar Eğitim (1908-1923), Eski Eğitimin Sonu; Cumhuriyet Dönemi başlığında Cumhuriyet Devrinde Maarif Teşkilatı ve Tahsisatının Tevzii, Maarif Teşkilatı, Tahsisatın Tevzii; Mekteplerin Tipi ve Nevi başlığında Köy Maarifi Orta Tedrisat, Mektepte Hayat, Mekteplerden Mezuniyet Diplomalari İsim ve Nevileri, Muallim yetiştirmede ve Seçmede Usul ve Muallimlerin Umumi Vaziyetleri, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara Hukuk Mektebi, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi ile devrin eğitim politikası ve bu doğrultudaki gelişmeler tasvir edilmiştir. Yapılan araştırmalar sonrasında Dr. Hilmi Malik Evrenol'in diğer çalışmalarında olduğu gibi Revolutionary Turkey çalışmasında da değerler eğitime yönelik teorilerin düşüncede kalmadığı ve hayata geçirildiği görülmektedir. Akli ve bilimsel olan yapıyı mutlak olarak kabul eden Evrenol Cumhuriyeti kuran irade ve kadroda yetiştirilmek istenilen insan tipine yönelik ifadeleri ortaya çıkarmıştır. Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin hangi değer sistemi ile yetiştirilmek istendiği de ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimler: Eğitim Tarihi, Dr. Hilmi Malik Evrenol, Türk Eğitiminde İnkılap, Eğitimde Terbiye.

Abstract

Having worked as a Turkish translator at the American Embassy, Dr. Hilmi Malik Evrenol's work Revolutionary Turkey was published in English in order to introduce the Turkish revolutions and the distance covered in modernization to the world. The work includes the developments in Turkish Education starting from the Constitutional Monarchy. In the work, Evrenol compared the old and the new education system, and the classical education approach of the Ottomans was criticized harshly and the principles of the education system given with the new method and its positive effects on the students were appreciated. In the studies carried out in the field of education and culture, the importance of the three important institutions, the Turkish Language Association, the Turkish Historical Society and the People's Houses, was emphasized.

In our study, starting from Evrenol's work; Under the title of Pre-Republican Education, Education from the Tanzimat to the Constitutional Monarchy (1839-1908), Education from the Constitutional Era to the Proclamation of the Republic (1908-1923), The End of the Old Education; Under the title of the Republic Period, the Educational Organization and the Distribution of the Allocation in the Republican Period, the Education Organization, the Distribution of the Allocation; Under the title of Type and Type of Schools, Village Education, Secondary Education, Life in School, Names and Types of Graduation Diplomas from Schools, Procedures in Training and Selection of Teachers and General Status of Teachers, Ankara Higher Institute of Agriculture, Ankara School of Law, Ankara Gazi Education Institute, Istanbul University and the education policy of the period. and developments in this direction are described. Dr. As in the other works of Hilmi Malik Evren, it is seen that the theories on values education do not remain in thought and are put into practice in the Revolutionary Turkey study. Evrenol, which accepts the rational and scientific structure as absolute, revealed the expressions about the human type that is desired to be raised in the will and staff that founded the Republic. It has also been revealed in which value system the modern Turkish Republic is desired to be raised.

Keywords: Education History, Dr. Hilmi Malik Evrenol, Revolution in Turkish Education, Education in Education.

Giriş

Türkiye’de yapılan inkılapların Anglosakson dünyasına anlatılması amacıyla İngilizce Revolutionary Turkey (İnkılapçı Türkiye) adlı kitap başbakanlığın emri ile Evrenol tarafından evinde geceleri daktilo ile bir kısmı da makinadan geçirerek başbakanlığa sunmuş ve eser Devlet Arşivi genel müdürlüğüne ait Cumhuriyet Arşivi bölümünde yer almıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11).

Hilmi Malik Beyin kitabındaki önsöz kısmında Türkiye’deki reformları ifade ettikten sonra Amerika Büyük elçisine, TDK Sekreteri ve Millet Vekili Necmi Dilmen’e, Ankara Halkevi Başkanı ve Milletvekili C. Feride Güven’e, Ekonomi Bakanlığında Dr. Mecdet Alkın’a teşekkür ettiği görülmektedir. Hilmi Malik Evren’in eseri gazetelerde övgü ile bahsedilmiş olup daha sonra yazılan eserlere kaynaklık etmiştir. Onun özenerek hazırladığı bu eseri gazetelerde övgü ile bahsedilmiş olup daha sonra yazılan eserlere kaynaklık etmiştir.

1930 lu yıllarda insanları etkilemenin yolu olarak kitap kapakları afişler, fotoğraflar yoğun bir biçimde kullanılmıştır. İmgeler özen ile seçilmiştir (Aladağ, 2016, 96). Bunun örneğini Evrenol’un Büyük elçinin takdim yazısından evvel ‘Atatürk and his love for Childeren’ yani ‘Atatürk ve onun çocuklara olan aşkı’ vurgusundan görebilmek mümkündür (Evrenol, 1936: 1).

Evrenol’un eğitim anlayışını şekillendiren farklı etkenler bulunmaktadır. Felsefe, ilahiyat ve çocuk terbiyesi üzerine eğitim gördükten sonra Profesör James ve Dr. Dewey’e talebelik etmiştir (Evrenol, 1928, Cilt: 21, Sayı: 200:322). Fenn-i Terbiye sahasında uzmanlaşmış olan Hilmi Malik Evren, Amerika eğitiminden sonra Amerikan Sefaretinde Türkçe Tercüman olarak çalışmıştır. Eserlerinde ‘medeni millet’ olarak tasvir ettiği Amerika’yı her fırsatta vurgulamış modernite bir dünya görüşüne sahip olmuştur (Evrenol, 1929: 34-42; Evrenol 1928, Cilt:21-7: 322-325).

Nitekim Türkiye’de devlet büyüklerinin zaman zaman hususi konuğu olduğunu Amerika Kolombiya Üniversitesinde meşhur hocalar ile yemeklere katıldığını Revolutionary Turkey adlı eserinde mizahi olarak da dile getirmiştir. Evrenol’un eserlerine ve düşüncelerine yönelik önemli pek çok kişi tarafından övgüler gelmiştir. Bu doğrultuda, Donald *‘Muharrir bütün medeniyetlerin izlerinin eski Türk menşelerinde bulabileceklerine dair Türk milletine dayandığı tarihin tefsirini ve hülasasını yaptıktan sonra ortaya atılan ve üzerinde istenilen bu ‘ideale’ tetabuk eden memleketin yegane siyasi teşekkülü Halk Fırkasını, propoganda teşekküllerini, Maarif Sistemini, yardımcı sanatlardaki ekonomik inkişaf ve ekonomik teşkilatı tarif ediyor. Amerikan bilgi ölçülerine göre Hilmi Malik Evrenol’un tatbiki sosyoloji sahasındaki müteaddid eserleri Modern Türkiye’de mevcut en iyi eserlerdendir. Muharririn ilk ingilizce eseri ‘İnkılapçı Türkiye’ Türkiye’de bugün hakim olan zihniyeti ortaya koyan kitapların mükemmel bir numunesidir’* diye ifade etmiştir (Maeterlinck, 1938: 97). General Sherrill Hilmi Beye yazdığı mektubunda *‘Yaşlı bir diplomat ve birçok eser sahibi olarak seni tebrik ederim Milletini Anglo-Sakson dünyasına tanıtacak, dünyaya güzel ve toplu bir eser verdin’* Demiştir. (Maeterlinck, 1938, 99). Amerikan Kız Kolej Müdiresi Miss Elleanor Burns yazdığı mektubunda Hilmi Malik Bey’e *‘İnkılapçı Türkiye hepimiz için fevkalade kıymeti haiz bir eserdir. Çünkü Türkiye inkılabı hakkında bir ecnebinin ancak birçok kitapları olduktan sonra elde edebileceği hakikatleri ve esasları küçük bir eserde sığdırabilirdiniz’* sözleri ile eseri beğendiğini ifade etmiştir ((Maeterlinck, 1938: 99). Ayrıca Türk ve dünya basınında da oldukça beğeni toplamıştır. Amerikan Büyük elçisi Robert Peet Skinner *‘.....bir Türk tarafından harikulade, anlaşılır bir ingilizce ile yazılan bu ‘Revolutionary Turkey’ adlı kitap kendi irade*

ve arzusu ile Hilmi Malik Evrenol tarafından bizim dilimizde hazırlanmıştır' diyerek beğenisini dile getirmiştir.

Türk eğitim sisteminin şekillenmesi üzerine faaliyetleri olan Evrenol'un İngilizce Revolutionary Turkey adlı kitabının V. Bölümü mevcut çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

V. Bölüm 15 başlıktan meydana gelmiştir.

1. *Tanzimattan evvel terbiye 1839'a kadar*
2. *Tanzimat'tan Meşrutiyet'e kadar (1839-1908)*
3. *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in İlanına kadar (1908-1923)*
4. *Eski Terbiyenin Sonu*
5. *Cumhuriyet Devrinde Maarif Teşkilatı ve Tahsisatın Tevzii*
6. *Mekteplerin Tipi ve Nevi*
7. *Köy Maarifi*
8. *Orta Tedrisat*
9. *Mektepte Hayat*
10. *Mezuniyet Diplomalarının ismi ve nevi*
11. *Muallim Yetiştirmeye ve seçmede usul ve muallimlerin Umumi Vaziyetleri*
12. *Ankara'da Yüksek Ziraat Mektebi*
13. *Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü*
14. *Ankara'da Hukuk Mektebi*
15. *İstanbul Üniversitesi Fakülteler, Dersler, Diplomalar ve Son Değişimler*

V. Bölüm Evrenol tarafından kitabın en mühüm kısımları olarak nitelendirilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, s.1).

Hilmi Malik eski anlayışa sahip eğitim sistemini 'takriri- ezbere' dayalı olduğu için eleştirmiş yeni anlayışa sahip eğitim sistemini ise her şeyin sebep-sonuç ilişkisini öğreten deneye dayalı bir sistem' olduğunu vurgulayarak övmüştür (Evrenol, 1936: 60). Bu doğrultuda 1926 yılında kız ve erkek çocukları için Maarif Vekaleti adına anket çalışmaları yürütmüştür (Evrenol, 1928, Cilt:21, Sayı:199: 272).

Eserde Hilmi Malik Bey harf devriminin kısa sürede çok iyi sonuç verdiğini ve okuma kursları 1932 itibari ile 2000'i bulduğu ifade etmiştir (Evrenol, 1936, 66-75).

Evrenol kültür alanında yapılan inkılapların 'üç mükemmel kurum' olarak tasvir ettiği; Türk Dili Kurumu, Türk Tarih Kurumu, ve Halk Evleri vasıtasıyla yapıldığını belirtmiştir. Ayrıca yapılan inkılapların öğretilmesi için 'inkılapçı üniversite talebelerinin' teşekkül edilebilmesi için 1933 üniversite reformu ile birlikte 'Türk İnkılap Tarihi' derslerinin tüm fakültelerde okutulması için sınavın yapıldığı belirtilmiştir (Evrenol, 1936, 74).

Türk eğitimine yönelik tarihsel sürece bakıldığında 1839 yılından önce maarif, medrese ve ilk mekteplerden ibarettir. Dindar ve hamiyet sahibi kişiler tarafından açılan mektepler cami ve mescitler vesilesi ile yürütülmüştür. Bu mekteplerde çocuklara Türkçe öğretmenin dışında kuran eğitimi verilmiştir. Medreseler orta kademede eğitimin verildiği yerlerdir. Bu müesseselerde okutulan başlıca dersler harf ve nehv, bediî hitabet, mantık, ilahiyat, mafevkattabiat, kuran-ı kerim, ulum-i diniyye, fıkıh dersleri verilmiş olup cebir ve tababet dersleri de programa ilave edilmiştir. Arapça ve Osmanlıcaya önem verilmiş yüksek kademelerden mezun olanlar alt kademelerde eğitici olmuşlardır. En büyük medrese İstanbul'da bulunduğu ifade edilmiştir. 1908'de ihdas edilen meşrutiyetle beraber 1910 yılında ders programına tarih, coğrafya, sanayii nefise, cebir gibi dersler konulmak istendiyse de pek mümkün olmamıştır. Yeniçeri ocağının lağvedilmesinden sonra 1826'da Tıbbiye, 1834'te Harbiye kurulmuştur. 1872 yılına kadar Harbiye'de Fransızca eğitimi verilmiştir.

Aşağıda verilen Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Eğitim (1839-1908), Eski Eğitimin Sonu, Cumhuriyet Devrinde Eğitim, Vilayetlerde Mektep Sistemi, Merkez Teşkilatta Masraf, Muallim Mektepleri, Meslek Mektepleri, Köy Maarifi, Orta Tedrisat, Mektepte Hayat, Mekteplerden Mezuniyet Diplomalari İsim ve Nevileri, Muallim yetiştirmede ve seçmede usul ve muallimlerin umumi vaziyetleri başlıkları Dr. Hilmi Malik Evren'in İngilizce Revolutionary Turkey adlı eserinden alınmıştır. Avrupa'nın gözünde Türk eğitiminin esasları dile getirilmiştir.

1. Cumhuriyet Öncesi Eğitim

Hilmi Malik Evrenin eserinde Cumhuriyet öncesi başlığı olarak isimlendirdiğimiz kısımda Osmanlı'nın klasik eğitim anlayışından başlayarak Tanzimattan Meşrutiyete kadar eğitim (1839-1908), Meşrutiyetten Cumhuriyet ilanına kadar Eğitim (1908-1923), Eski Terbiyenin sonu başlıkları bulunmaktadır. Çalışmamızın kapsamı Cumhuriyet dönemi olmasından dolayı Osmanlı'nın klasik dönem eğitim anlayışı ele alınmamıştır.

1.1. Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Eğitim (1839-1908)

1839'da Tıbbiye Mekteplerinde okutulan ders kitapları Türkçe olup aynı mektep mezunları tarafından hazırlanmıştır. 1846'da tayin edilen komisyon ile yeni sistem oluşturarak Darülfünun tesis edilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, s. 19). Türk mekteplerinde İngilizce, Fransızca, Almanca öğretilmiş 1847 yılında yeni eğitim müesseseleri teftiş edilmiştir. 1859'da Maarif Nezareti teşekkül edilmiştir.

1851'de orta kız mektebi İstanbul'da açılmış diğer vilayetlerde de yaygınlaştırılmıştır. Orta mekteplere muallim yetiştirmek için 1870 yılında İstanbul'da ilk muallim mektebi tesis edilmiştir. Bu tarihlerde Şinasi ve Namık Kemal gibi yurt severlerin gazeteleri olan Tasvir-i Efkâr ve Hürriyet vasıtasıyla memlekette bilgi yaymaya çalışmıştır. 1862 yılında kurulmuş olan Osmanlı Bilgi Cemiyeti Konferansları neşriyatı bilgiyi tanıtmakta büyük yarar sağlamıştır.

1868 yılında Galatasaray Lisesi açılmış başlıca dersler Fransızca muallimleri tarafından Fransızca olarak verilmiştir. Daha sonra ve günümüzde de bu mektepteki bazı dersler halen Fransızca olarak verildiği görülmektedir.

Doğrudan maarif ile ilgili kanun 1869 yılında çıkarılmış ve ilk tedrisat zorunlu kılınmışsa da uygulamasına geçilememiştir. Bunun örneği Amerikalıların Robert Koleji ve Beyrut Üniversitesi gösterilebilir. İlki 1863 yılında ikincisi ise 1864 yılında açılmıştır.

1876'da Mülkiye Mektebi, 1888'de Hukuk Mektebi daha sonra da 7 yıllık leyli mektepler daha küçük kasabalarda 5 yıllık Ziraat ve Sanat mektepleri tesis edilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, s. 20).

İstanbul Üniversitesi 1900 yılında tesis edilmiş edebiyat, sanayi-i nefise, ilahiyat fakülteleri bulunmaktadır. Eserinde hem Abdülhamid hem de klasik eğitim sistemini sert bir dille eleştirilmiştir.

1.2. Meşrutiyetten Cumhuriyet ilanına kadar Eğitim (1908-1923)

Meşrutiyet devrinde yapılan ıslahatlar şöyledir:

1. Muallim mekteplerinin programlarına psikoloji ve pedagoji dersleri ilave edilmiştir. Bu mektebe tatbikat dersleri ilave edilmiş ve derslerin uygulaması gerçekleştirilmiştir.
2. İlk mektepler yeniden tesis edilmiş ve 1910 yılında hazırlanan program ile mecburi tahsil 6 seneye çıkarılmıştır. El işi, resim, terbiye-i bedeniye ve eşya dersleri programa dahil edilmiştir. Tarih ve Coğrafya konuları genişletilmiştir. Rap ve Farsî lisanların alanları daralmış dini eğitim devam etmiştir.
3. İlk tahsile ait kanun 1910 yılında kabul edildiği görülmektedir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, s. 21). Bu kanuna göre ilk

mekteplerin mali yapıları vilayet hususi idarelerine alınmıştır. Muallim mektepleri hususi heyet idareleri tarafından mali olarak idare edilmiştir.

4. Yedi senelik orta mektepler kapanıp yerlerine liseler açılmıştır. Liselerin yedi senesine beş senelik ilk tahsil ilave edilerek orta tahsil 12 seneye çıkarılmıştır. Yedi senelik tahsil iki evreye bölünmüş birinci devre üç ikinci devre dört seneye taksim edilmiştir. Liselerde Fransızcadan başka Almanca ve İngilizce okutulmuştur. Kız lisesi ilk kez 1910'da tesis edilmiştir. Yeni mekteplerin bazı muallimleri Avrupa'dan getirilmiştir.
5. Bu devir içinde Darülfünun teşekkül edilmiştir.

1.3. Eski Terbiyenin Sonu

Büyük Millet Meclisi eğitim alanında büyük değişiklikler yapmak istemiştir. Bu doğrultuda yapacağı önemli değişiklikler arasında eğitim işlerini görerek 1923 yılında medreseler ile ilgili kanunu meclise sunmuştur. Tedrisatın Tevhidine dair kanun 3 Mart 1924 tarihindeki kanun ile müesseselere son verilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, s. 22). 1839-1923 arası birçok ıslahat yapılmış ancak memlekette iki farklı yapı bir arada bulunmuştur. Eski müesseseler yerine modern mektepler kurulmuştur.

2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Devrinde Maarif Teşkilatı ve Tahsisatın Tevzii, Maarif Teşkilatı şeklinde iki başlık altında ele alınacaktır.

2.1. Cumhuriyet Devrinde Maarif Teşkilatı ve Tahsisatın Tevzii

Maarife ait her türlü iş ve işlemler Maarif vekaletinin denetiminde denilmişse de el yazısı ile Kültür Bakanlığı himayesine bırakıldığı ifadesi bulunmaktadır. Ankara Ziraat Enstitüleri, Hukuk Fakültesi ile İstanbul Yüksek Mühendis, ticaret, bahriye ve harbiye mektepleri, mülkiye mektebi ve daha birçok müesseseden başka her türlü mektep doğrudan Maarif vekaletine bağlanmıştır. Merkezi teşkilat bir müsteşar, Milli Talim ve Terbiye heyeti ilk, orta, yüksek ve meslek umumi müdürlükleri ile Heyeti teftiş iyeden müzeler, abide, sağlık dairelerinden oluşmuştur (Evrenol, 1936, 47-61).

Müsteşar doğrudan Maarif vekaletinin idaresinden ve politikasından mesul olmuştur. 12 azadan oluşan Milli Talim ve Terbiye heyeti maarif siyasetinin, mektep programından, neşriyattan mesul olmuşlardır. İlk, orta, yüksek ve meslek tedrisat umumi müdürlükleri kendi dairelerinin idarelerinden ve programların takibinden sorumlu olmuşlardır (Evrenol, 1936, 47-61).

Muhtelif derecedeki müfettişlerden oluşan teftiş heyeti mektepleri ve muallimleri teftiş etmiştir. Raporlarını vekaletteki teftiş heyeti reisliğine verilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 23). Arkeoloji ve müzeler müdürlüğü memlekete hafriyat, abide ve müzeleri idare etmesi, Sıhhiye dairesi mekteplerdeki temizliğe ve mektep talebesinin sıhhatine dikkat edilmiştir (Evrenol, 1936, 47-61).

2.2. Maarif Teşkilatı

Her vilayette maarif vekilinin tayini ve Cumhurbaşkanının onaylaması ile Maarif Müdürü görev yapmıştır. Maarif müdürü vilayetteki eğitimden mesul olmuştur. Nezaretin hazırladığı nizam ve talimatnamelerden uygulanmasına dikkate etmiştir. İlk mekteplerin idamesine dair gelirler Umumi müdürlüklere ilave edilen yüzde bir miktar şeklinde hususi bütçeden temin edilmesi kararlaştırılmıştır. Her vilayetin ilk mekteplerine ayrılan bütçe maarif ve dahiliye vekaletleri tarafından tasvip edilmiştir.

Türkiye’de bulunan 59 vilayet hususi bütçelerinden ve maarif vekaleti merkez teşkilatından umumi maarif işlerine tahsis edilen her sene ayrılan para miktarı, Ankara’da Maarif İstatistik 20.365.275 Türk lirası temin edilmiştir. Bu miktarın 14.712.575 Türk lirası maaşlara ve 5.582.702 Türk lirası başka masraflara tahsis edilmiştir (Evrenol, 1936, 47-74).

Orta Mektep ve liseler için 1931-1932 maarif bütçesinden 2.545.330 Türk lirası muallim mektepleri için 1.342.275 Türk lirası Sanat ve Ticaret mektepleri için tahsis edilmiştir. Yüksek müesseseler hariç olmak üzere Türkiye’de her türlü eğitim müesseselerine tahsis edilen para 30.000.000 Türk lirasına yakındır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 24).

Tablo 1: Maarif Vekaleti Tarafından İdare Edilen Mektepler

Mektebin Tipi ve Nevi	Talebe Yaşı
Yalnız Birkaç Büyük Şehirde	6-4
Mecburi Parasız İlk Mektepler	11-7
Orta Mektepler (İlk mekteplerin devamı sanat ve bazı ticaret mektepleri)	14-12
Liseler (Orta Mekteplerin devamı)	15-17

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 25

Türkiye’de lise derecesinde ve daha yüksek sanat, ticaret ve ziraat mektepleri mevcuttur. Lise derecesinde ticaret mekteplerinde verilen kurlara ilaveten ticaret mektuplaşması, ekonomi coğrafyası, usulü defteri, ticaret kanunu ve vergisi, ekonomi, maliye ve istatistik ve alışveriş eğitimi verilmiştir. Akşam kurlarında stenografi ve daktilo gösterilebilir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 25).

Tablo 2: 1931-1932 senesi ilk, orta ve lise mektepleri istatistiği

Mektepler	Mektep Senesi	Mektep adedi	Talebe Adedi	Muallim Adedi
İlk Mektepler	1931-1932	6.713	523.611	16.973
Orta Mektepler	”-”	80	30.316	963
Liseler	”-”	25	6.840	637

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 26.

Tablo 3: 1931-1932 Sanat ve Muallim Mektepleri İstatistiği

Mektepler	Mektep Senesi	Mektep adedi	Talebe Adedi	Muallim Adedi
Sanat Mektepleri	1931-1932	40	4.155	40
Muallim Mektepleri	”-”	20	5.293	320

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 26.

2.3. Tahsisatın Tevzii

Eğitim için ayrılan Tahsisat her sene arttırılma yolunda gayret edilmiştir. 1934-1935 senesine ait kültür bakanlığının bütçesi ayrıntıları toplam 8.710.945 Türk lirası olarak ifade edilmiştir (Evrenol, 1936, 47-61).

3. Mekteplerin Tipi ve Nevi

Mekteplerin Tipi ve Nevii kısmında Köy Maarifi, Orta Tedrisat, Mektepte Hayat, Mezuniyet Diplomalari İsmi ve Nevi, Muallim Yetiştirme ve Seçmede Usul ve Vaziyetler, Ankara Yüksek Ziraat Mektebi, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü, Ankara Hukuk Mektebi ve İstanbul Üniversitesi ilgili bilgiler mevcuttur. Ayrıca Cumhuriyet rejimi ile mesleki ve teknik eğitime çok önem verilmiştir. Avrupa'dan ve Amerika'dan getirilen eksperlerden Türkiye'de lüzumlu sayılan teknik ve meslek mekteplerinin gelişimini temin edecek çareler sorulmuştur. Maarif vekaletinde 1926'da tesis edilen yüksek eğitim büroları doğrudan bu işler ile alakadar olmaktadır. 1932 yılında Türkiye'de sanayi ve sanat mekteplerinin sayısı 40 olup 3.142 erkek, 743 kız olmak üzere toplam 4155 talebesi bulunmaktadır. Bunlardan başka ekonomi, Nafia ve Maliye vekaletlerinin mektepleri de mevcuttur (Evrenol, 1936, 47-74).

3.1.Köy Maarifi

Ankara'da neşredilen 26 numaralı istatistik kitabında 1931-1932 Eğitim-Öğretim senesine ait köy maarifleri için 5.308 köy mektebinde 486.816 talebe bulunduğu ifade edilmiştir. Başka bir veriye göre Ankara vilayeti köy adedi 1598 olduğu ifade edilmiş halbuki 1934 yılında Ankara Köy Mektebi sayısı 156'dan ibarettir. Memleketteki köy sayısı 44.000 olmakla beraber vilayetlerin maarife fazla bir tahsisat ayırmadıklarından bu köy mektepleri istenildiği gibi çoğaltılamamıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, s. 27). Cumhuriyet rejimi bu anlamda kati kararlar almayı düşünmüştür. Zira Türkiye'nin 44.500 köyü birbirinden uzak ve dağıniktır. Kanuna göre her köy kendi mektebini inşa etmek mecburiyetindedir. Ancak bu kanunun uygulanabilmesi zor olduğu görülünce köylerin merkez bir bölgesinde geceli köy mektepleri vücuda getirilmek düşünülmüş böylece civar köy çocukları zorlanmadan mektebe gidebilmeleri sağlanmış olacağı düşünülmüştür. Yetişmiş köy çocukları hasat mevsiminde tarlada, bağda, harmanda ailelerine yardım etsinler diye mektep kapanmıştır. Fakir köylerdeki çocukların eğitiminden hükümet mesul olmuştur. Üç sınıflı köy mekteplerinde değişiklik olacağını düşünülmemektedir. Maarifteki verim için köy maarif teşkilatı zorunlu olmuştur. Kendi menfaatlerini yurdun yüksek menfaatlerine feda edecek kadar muallimlerin yetiştirilmesi önemsenmiştir (Evrenol, 1936, 47-61).

3.2.Orta Tedrisat

5 senelik ilk tahsil ile 6 senelik orta tahsil ile orta eğitim 11 seneden ibarettir. Daha sonra bu süre 12 seneye çıkarılmak istenmiştir. Sistem 5 senelik ilk tahsil, 7 senelik orta ve lise tahsili ile toplam 12 senelik eğitim verilmesi önerilmiştir. 1934 yılında orta mektep 99, lise 30 adettir. 1932'de orta mekteplerde 3.228 talebe, 1934'te 30.316'ya yükselmiştir. Bunların 22.805'i erkek, 754'ü kızdır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 28). Orta mektepler çoğunlukla karma olduğu gibi kız ve erkekler için ayrı ayrı mekteplerde mevcut bulunmuştur. Zeki fakir çocuklar geceli eğitime parasız alınmıştır. Gerek orta gerekse lise eğitimi ücretsizdir (Evrenol, 1936, 47-61).

3.3.Mektepte Hayat

Eski mektepteki eğitim ile yeni metotlarla eğitim veren mekteplerdeki fark baş döndürücü boyutta olduğu ifade edilmiştir. Eski rejimdeki çocukların hafızlarına önem verilirken yeni anlayış ile eğitim veren mekteplerdeki çocuklar gördüklerine manalar çıkarmaya, üzerinde düşünmeye sevk edilmişlerdir. Eğitimde önem verilen nokta eğitim bir cemiyete benzetilerek fert ile cemiyet arasındaki vazifeleri idrak ettirmek istenmiştir. Kendi

kendini idare prensibi orta mekteplerde ve liselerde talebe heyetleri tarafından oluşturulduğu düşünülmüştür. Bu mekteplerdeki talebe heyetleri vasıtasıyla münakaşalar, edebi tiyatrolar, musiki ve daha başka cemiyetler kurulmuştur. Muhtaç çocukların ihtiyaçları olan kitap, defter vb.... karşılanmıştır. Muhtaç talebelere çoğunlukla aynı mektepte durumu iyi olan diğer talebeler ve kooperatifler tarafından yardım edilmiştir. Mektep binaları inşa edilirken talebelerin maddi ve manevi ihtiyaçlarına binaen konferans salonları, laboratuvarlar, kütüphaneler, müzeler, el ile çalışma odalarına ve terbiye-i bedeniye salonlarına yer ayrılmıştır. 1908'den önce terbiye-i bedeniye dersinin kız mekteplerinde eğitim verilmesine pek taraftar olunmamıştır. Sebebi olarak ahlaksızlık sayılmıştır. Fazla faaliyet erkek çocuklarına bile münasip görülmemiştir. Fakat daha sonraki süreçte bu anlayış tamamen değişmiş terbiye-i bedeniye salonları ve faaliyetler lüzumlu görülmüştür. İlerleyen süreçte kültür bakanlığında terbiye-i bedeniye bürosu kurulacağı kesin gözü ile bakılmıştır. Terbiye-i beden iyede kullanılan usuller İsveç ve Alman usulleri olup Alman sistemi beden kültür tarafını gerekli görmektedir (Evrenol, 1936, 47-74).

3.4.Mekteplerden Mezuniyet Diplomalari İsim ve neveleri

İlk mektep mezunları ellerindeki mezuniyet vesikalari ile orta mektep derecesindeki sanat ve umum orta mekteplerine girme hakkını elde etmişlerdir. Orta mektep mezuniyet diplomasına sahip çocuklar liseye girme ve genellikle memurluğa girme hakkına sahip olmuşlardır. Lise mezunları Darülfünuna girebilmişlerdir. Türkiye'deki lise diploması Amerikadaki Bachelor of Arts (B.A) veya Bachelor of Science (B.S) muadildir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 29-30)

3.5. Muallim Yetiştirmede ve seçmede usul ve muallimlerin umumi vaziyetleri

Vilayet bütçesi ile idare edilen muallim mektepleri daha sonra maarif bütçesi ile yönetilmiştir. Muallim mektepleri oldukça önemlidir. 1923 senesinden sonra ikisi köy muallim mektebi olmak üzere 10 tane muallim mektebi inşa edilmiştir. Yeni inşa edilmiş muallim mektebi içerisinde musiki muallim mektebi, terbiye-i bedeniye muallim mektebi bulunmaktadır. Daha sonra bu mektep adedi 20'ye ulaşmıştır. Bunların 13'ü erkek, 7'si kızdır. (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, s. 26). İlk mektebi bitiren talebe 5 senelik bu mekteplere girebilir. Muallim mektebini bitirmiş bir talebe 8 sene maarif vekaletinin göstereceği yerde görev yapma zorunluluğu vardır.

İlk mektep muallimliği için 5 yıl muallimlik mektebinde okumuşlardır. Bu mektepler lise derecesinden orta mektepten yüksektir. Bu mektepler gecelidir. Talebelerden eğitimi, barınması, kitap ve giyim için ücret alınmamıştır. Orta mektep muallimleri pedagoji, edebiyat, fizik, cebir, sosyal ve tabii bilgilerinden oluşan muallim mektebinde yetişmişlerdir. İki senelik muallim mektebi hizmetinde bulunmuş muallim mektebi mezunları bu şubeye kabul edilir ve 3 sene daha kaldıktan sonra orta mektebine muallim olmuşlardır. Diğer şubelerin her biriminde dört senelik bir tahsil müddeti bulunmaktadır (Evrenol, 1936, 47-74).

Lise mezunu ilk iki sene zarfında alınan kurları atlayabilir. İlk mekteplerin müfettişliğini İstanbul ve Ankara Yüksek muallim mekteplerindeki mezunlar tarafından yürütülmüştür. Lise muallimleri ya üniversite ya da yüksek meslek müessesese mezunlarından oluşmuştur. Bütün yüksek mektep muallimleri ise üniversite ve yüksek müessesese mezunlarıdır. Yüksek müesseselerdeki mezunların hepsi okuttukları derslerden Avrupa ve Amerika üniversitelerinde az çok ihtisasları vardır (Evrenol, 1936, 61-74).

İlk mektep muallimi 52 lira ile eğitime başlamış ve 25 senenin sonunda maaşı 165 lirayı bulduğu ifade edilmiştir. Bu müddetin nihayetinde bir de ikramiye bulunmaktadır. Orta, lise ve muallim mektep muallimlerinin maaşları 65-75 ile başlar her 3 senede %15 zam yapılır ve zamanla 150 lirayı bulmuştur. Yüksek muallim mektebi muallimlerinin maaşları 125-400 Türk

lirasını bulmuştur. 400 lirayı uzun süre muallimlik yapmış muallimler almışlardır. 25 sene bu görevde kalan muallimler kanunun belirlediği ikramiyelerini almışlardır. Bu sistem en modern sistem olup zam yapılması tabi karşılanmıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 31).

3.6. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüleri

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü 1931 yılında 1 milyon Türk lirası ile sarf edilmiştir. Mektebin açıldığı devre kadar Türkiye'deki ilim müesseselerinin en büyük ve en modernidir. Her departmanın başında Almanya'da uzun bir süre profesörlük etmiş Alman profesörler vardır. Burada muazzam ilim ve araştırmalar yapılmıştır. Enstitü;

1. Tohum Islah Enstitüsü
2. Hayvanat Enstitüsü
3. Nebatat Enstitüsü
4. Kimya
5. Zırai Sanayii
6. Süt İstasyonları
7. Fizyoloji Enstitüsü
8. Meyve Tavuk vs. Enstitüsü

Tedrisatı karışık olan enstitülerde balkanlardan bile talebe gelmiştir. Ders programı birkaç mevzu Alman Ziraat Enstitülerine muadildir. Bu müessesedeki Türk profesörleri ve muallimlerin hemen hepsi Almanya'da tahsil görmüş, Alman profesörlerinin yanında çalışıp zamanla Alman profesörlerinin yerine geçecek yeterliliğe sahip insanlardan oluşmuşlardır. Enstitüden mezun olanlar hükümet görevinde çalışmak zorundadırlar. Hususi çiftliklerde çalışmak isteyenler mektep ücretlerini ödemek zorunda tutulmuşlardır (Evrenol, 1936, 64-65).

3.7. Ankara Hukuk Mektebi

Türk inkılaplarını hukuki olarak okutmak ve açıklamak için 1927 yılında Ankara Hukuk Mektebi açılmıştır. Kayda müracaat eden talebeden lise mezunu olma şartı getirilmiştir. Eğitim 3 sene olup karşılıksızdır. Dersler şunlardır: Hukuku Düvel, Siyasi Tarih, Ceza Kanunu, Usul-i Muhakematı Ceza, İktisat, Nazarı İktisat, Maliye, Medeni Kanun, Türk ve Roma Hukuk Tarihi, Hukuk-i Umumi Tarihi, İnkılap Tarihleri ve Türk İnkılabı Tarihidir. Diplomatlarını alan talebelerin çoğu hükümet hizmetinde çalışmışlardır. 5 sene hükümet hizmetinden sonra hususi olarak da çalışabilmişlerdir (Evrenol, 1936, 65).

3.8. Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü

1928 yılında 1 milyon Türk lirası sarf edilerek açılan Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Ankara'ya 15 dakikalık mesafedeki açık bir sahada bulunmuştur. İlk zamanlar muallim mektebi olarak eğitime başlamış olan mektebin 29 talebe ile eğitime başlamış olup 3 senelik bir eğitim verilmiştir. Bu mektebe eğitime uygun kurlar hazırlanmış bir de lise sınıfları ilave edilmiştir. Şu dersler önem verilmiştir; Cebir, Tabi Bilgiler, Edebiyat, Sosyoloji, Pedagoji, Umumi Tarih, Türk Tarihi, Güzel Sanatlar, Hıfzıssıhha, El işleri, resim, Fransızca, İngilizce, Almancadır. Lise kısmında İngilizceye büyük önem verilmiştir. Bu mektepte muallimlerin çoğu Avrupa'da eğitim almışlardır. Pedagoji tahsil eden talebeler orta mektep sınıflarında 2-3 ay bir müddet için muallimlik tatbikatı görmek mecburiyetindedir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11, 31-32).

3.9.İstanbul Üniversitesi

1846 yılında açılmış olan Darülfünun bir süre kapanmış olup 1900’de yeniden açılmıştır. 21 Nisan 1912 tarihinde İlahiyat, Hukuk, Tıp ve Edebiyat fakülteleri ile yeniden teşkilatlanmıştır. Eczacılık, Dış Hekimliği Fakülteleri Tıp Fakültesi bünyesinde birleştirilmiştir. 10 Ekim 1919 tarihli kanun ile üniversiteye bağımsızlık ve kendi kendini yöneten bir organ haline gelmiştir. İlahiyat fakültesi önce kaldırılmış sonra 1924 yılında yeniden kurulmuştur. 1933 yılında üniversitelerde köklü bir değişiklik içine gidilmiştir. Avrupa’dan özellikle Almanya’dan Prof. Dr. Nissen gibi akademisyenler getirilmiştir (Göksay, 2001: 143–147) Türk üniversitesinde görev yapan profesörler için 4 yıllık sözleşmeler imzalanmıştır. Araştırma ve laboratuvar çalışmalarına ayrı bir önem verilmiştir (Evrenol, 1936, 67-68).

Sonuç

Batının gözünde Türk eğitimdeki modernleşme çalışmaları, alınan kararlar ve uygulamaların yer verildiği kitap İngilizce olarak diğer eserlere de kaynaklık etmiştir (Fanny, 1986). Eserin içinde bulunan V. Bölümdeki alt başlıklar hem arşivden hem de kitaptan aktarılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet Öncesi Dönem Eğitim başlığında Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Eğitim (1839-1908), Meşrutiyetten Cumhuriyetin İlanına Kadar Eğitim (1908-1923), Eski Eğitimin Sonu; Cumhuriyet Dönemi başlığında Cumhuriyet Devrinde Maarif Teşkilatı ve Tahsisatının Tevzii, Maarif Teşkilatı, Tahsisatın Tevzii; Mekteplerin Tipi ve Nevi başlığında Köy Maarifi Orta Tedrisat, Mektepte Hayat, Mekteplerden Mezuniyet Diplomalari İsim ve Nevileri, Muallim yetiştirmede ve Seçmede Usul ve Muallimlerin Umumi Vaziyetleri, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara Hukuk Mektebi, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi ile eğitimsel reformlar ifade edilmiştir. Klasik eğitim ve Modern eğitim esasları karşılaştırılmış ve istatistiki bilgiler ile desteklenmiştir. Mekteplerin çoğunda öğretilen derslerin yanı sıra mezuniyet sonrası çalışma esaslarına da yer verilmiştir. Meslek eğitimine ayrı bir önem verildiği de ifade edilmiştir. Maarif için ayrılan bütçeler ve sarfiyatları üzerine de değerlendirme yapmıştır. Türk Eğitim Tarihinin kırılma noktalarını ifade ederken Osmanlı eğitim sistemini ve yöneticileri sert bir dille eleştirmiştir. Cumhuriyet rejimi ile yaratılmaya çalışılan insan tipi tasvir edilmiştir. Pek çok batıcıda olduğu gibi Dr. Hilmi Malik Evrenol’da da akıl ve bilimi temel alan anlayış esası üzerine eğitimi temellendirmiştir.

Amerikan Sefaretinde Türkçe tercümanı olarak çalışmış, devletin en yüksek erkâli arasında yer almış olan Dr. Hilmi Malik Evrenol, Revolutionary Turkey adlı eseri ile hem yurt içinden hem de yurt dışından büyük övgüler almıştır. Mevcut çalışmada Pedogoji, felsefe, sosyoloji ve Türk Eğitim Tarihi alanında gerçekleştirdiği çalışmaları içinden Revolutionary Turkey eseri ile Evrenol’un bakış açısı ile Türk Eğitim Tarihindeki gelişmeler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Avrupa’nın gözünde Türk Eğitimindeki gelişmeler ifade edilerek araştırmacılara katkı sağlanmak istenmiştir.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü. 84/554/11. s. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32.

Aladağ Hüseyin Hilmi (2016). ‘Dr. Hilmi Malik Evrenol’un Hayatı ve Eserleri’. Kırıkkale Üniversitesi Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi. Kırıkkale.

Çeliker Murat (2011). ‘Lider İmajının Yaratılmasında Fotoğrafın İşlevi’, SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 7.

Davis Fanny (1986) The Ottoman Lady- A Social History from 1718–1918, GreenWord Press, Westport Connecticut.

- Evrenol, Hilmi Malik (1936). *Revolutionary Turkey*, Haşet Kitabevi, Ankara, İstanbul, Paris, 1936.
- Evrenol Hilmi Malik (1928). ‘Amerika’da Hayat Felsefesi’, *Türk Yurdu*, Cilt: 21, Sayı: 200, Ankara, s. 322.
- Evrenol Hilmi Malik (1928). ‘Esas Tabiat’, *Türk Yurdu*, Cilt:21, Sayı:199, Ankara, s. 272.
- Evrenol Hilmi Malik (1928). ‘Büyük adamlar: John Dewey ikinci Konfiçyüs’, *Türk Yurdu*, Cilt: 22, Sayı: 205, Ankara, s. 198.
- Evrenol Hilmi Malik (1928) ‘Amerika ‘da Hayat Felsefesi’, *Türk Yurdu*, Cilt:21–7, Haziran (17.Sene), Sayı:200/39, s.322–325.
- Evrenol Hilmi Malik (1929) ‘Avrupa ‘da Gördüklerim ve Beynelmîlel Terbiye Kongreleri’, *Türk Yurdu*, Cilt:3–23, Birinci Kanun (Aralık) (19.Yıl), Sayı:24/218, s.34–42.
- Göksay Ertuğrul (2001). ‘Antireflü Cerrahisinin Tarihi Gelişimi Ve Rudolf Nissen’, *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Gastrointestinal Sistem Hastalıkları Sempozyumu*, İstanbul, 11–12 Ocak, s. 143–147.
- Maeterlinck, Maurice (1938). *Esrarla Dolu Bir Hayat Arı*, (Çev: Hilmi Malik Evrenol), Çankaya Matbaası, Ankara. s. 97.
- Özgişi Tunca (2013) ‘Bir Siyasi İmge Olarak Çocuk ve Savaşlar: I. Dünya Savaşı Örneği’, *Turkish Studies*, 8/11, Ankara. s. 293–312.